

בה' תתהלל נפשי / תהילים פרק ל"ד

שאל יונתן וינגורט

דוד משנה את טעמו, ואם בתחילה הוא חשב לעבור לצד הפלשתים כדי להינצל משאול המלך, מבין דוד שבשם שהוא גורש מארץ ישראל, כך הוא גם מגורש מהפלשתים. דוד מהלל את ה' על כך, ומרומם את שמו – שחילץ אותו מכל צרותיו, גם מהצרות שהוא הביא על עצמו.

כתובת מזמור ברורה: לְדוֹד, בְּשִׁנּוֹתוֹ אֶת טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיִּגְרְשֵׁהוּ וַיִּלְךְ. בספר שמואל מסופר

בקצרה על שינוי טעמו של דוד (שמו"א כא, יא-טז): וַיִּקָּם דָּוִד וַיִּבְרַח בַּיּוֹם הַהוּא מִפְּנֵי שָׁאוּל, וַיָּבֵא אֶל אַכִּישׁ מֶלֶךְ גֵּת. וַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי אַכִּישׁ אֵלָיו הֲלוֹא זֶה דָּוִד מֶלֶךְ הָאָרֶץ, הֲלוֹא לְזֶה יַעֲנֹנוּ בְּמַחְלוֹת לְאֹמֶר הַכֹּהֵן שָׁאוּל בְּאֶלְפֹ וְדוֹד בְּרַבְכָּתוֹ. וַיֵּשֶׁם דָּוִד אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּלִבּוֹ, וַיֵּרָא מְאֹד מִפְּנֵי אַכִּישׁ מֶלֶךְ גֵּת. וַיִּשְׁנֹנוּ אֶת טַעְמוֹ בְּעֵינֵיהֶם, וַיִּתְהַלֵּל בְּיָדָם, וַיִּתְּנוּ עַל דְּלֹתוֹת הַשָּׁעַר וַיּוֹרְדוּ רִירוֹ אֶל זִקְנֹו. וַיֹּאמְרוּ אַכִּישׁ אֶל עֲבָדָיו הִנֵּה תִרְאוּ אִישׁ מִשְׁתַּגֵּעַ לְמָה תִּבְיָאוּ אֹתוֹ אֵלַי. חֲסֹר מִשְׁגָּעִים אֲנִי כִּי הִבַּאתֶם אֶת זֶה לְהִשְׁתַּגֵּעַ עָלַי הֲזֶה יָבֹוא אֶל בֵּיתִי.

ואולם, עיון במזמור מעלה את השאלה – מדוע אמר דוד מזמור זה לאחר ששינה את טעמו? נראה, כי מלבד הכתובת וסיום המזמור: פִּנְדָה ה' נַפְשׁ עֲבָדָיו, וְלֹא יֵאָשְׁמוּ כָּל הַחַסִּים בּוֹ, 22 פסוקי המזמור שמסודרים על פי אותיות א'-ב', אינם קשורים לשאול ממנו הוא בורח, ולא למלך שגורש ממנו.

חלקו הראשון של המזמור (ב-יא. 73 מילים) מספר על הטוב שה' עושה ליראיו ולכל הבוטחים בו. הפתיחה כוללת ברכה לה' וקריאה לכולם לרומם את שמו: אֲבָרְכָה אֶת ה' בְּכָל עֵת, תִּמְיֵד תִּהְלֹתוֹ בְּפִי. בה' תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי, יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וַיִּשְׁמְחוּ. גִּדְּלוּ לַה' אֹתִי, וַנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו. דוד מספר את הטוב שעשה לו ה': דְּרִשְׁתִּי אֶת ה' וְעֲנֵנִי, וּמִכָּל מְגִדוֹתַי (=פחדים) הִצִּילֵנִי, אֲךָ הוּא מְצִיֵּן שְׂאִין זֶה מִשְׁהוּ שְׂמִיּוּחַד לּוֹ, אֲלֵא לְכָל מִי שֶׁהִבִּיטוּ אֵלָיו (=אל ה') וַנְהָרוּ (=ועיניהם אורו), וּפְנִיָהֶם אֶל יַחְפְּרוּ (=יבושו). לְמַשָּׁל, זֶה (=הרי) עֲנֵי קָרָא וְה' שָׁמַע, וּמִכָּל צְרוּתָיו הוֹשִׁיעוּ. וכן, חֲנָה מְלֹאךְ ה' סָבִיב לִירְאָיו וַיִּחַלְצֵם (=ויוציאם, מהצרה).

(א) לְדוֹד בְּשִׁנּוֹתוֹ אֶת טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיִּגְרְשֵׁהוּ וַיִּלְךְ.

(ב) אֲבָרְכָה אֶת ה' בְּכָל עֵת תִּמְיֵד תִּהְלֹתוֹ בְּפִי.

(ג) בה' תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וַיִּשְׁמְחוּ.

(ד) גִּדְּלוּ לַה' אֹתִי וַנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו.

(ה) דְּרִשְׁתִּי אֶת ה' וְעֲנֵנִי וּמִכָּל מְגִדוֹתַי הִצִּילֵנִי.

(ו) הִבִּיטוּ אֵלָיו וַנְהָרוּ וּפְנִיָהֶם אֶל יַחְפְּרוּ.

(ז) זֶה עֲנֵי קָרָא וְה' שָׁמַע וּמִכָּל צְרוּתָיו הוֹשִׁיעוּ.

(ח) חֲנָה מְלֹאךְ ה' סָבִיב לִירְאָיו וַיִּחַלְצֵם.

(ט) טַעְמוֹ וָרָאוּ כִּי טוֹב ה' אֲשֶׁרֵי הַגִּבֹּר יַחֲסֵה בּוֹ.

(י) יֵרָאוּ אֶת ה' קִדְשָׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירְאָיו.

(יא) בְּפִדְיִם רָשׁוּ וְרַעְבּוּ וְדָרְשׁוּ ה' לֹא יַחֲסְרוּ כָּל טוֹב.

(יב) לָבוּ בָנִים שָׁמְעוּ לִי יִרְאֵת ה' אֲלֵמְדָבְם.

וממליץ דוד לכולם: טעמו (=נס) וראו כי טוב ה', אשרי הגבר יחסה בו. יראו את ה' קדשיו, כי אין מחסור ליראיו. כפירים (=אריות, אנשים שנראים כחזקים רשו (=נהיו עניים) ורעבו, ורדשי ה' לא יחסרו כל טוב.

חלקו השני של המזמור (יב-כב. 75 מילים) מציע דרך סלולה המובילה ליראת ה' וביטחון בו: לכו בנים שמעו לי, יראת ה' אלמדכם. מי האיש החפץ (=הרוצה) חיים, אהב ימים לראות טוב. נצר לשונך מרע, ושפתך מדבר מרמה. סוד מרע ועשה טוב, בקש שלום ורדפהו. ובנוסף לחלק הראשון, בו סיפר דוד על הצלת יראי ה', מצביע דוד על הכרתת זכרם של הרשעים: עיני ה' אל צדיקים, ואזניו אל שועתם. פני ה' בעשי רע (=כעסו של ה' על עושי הרע), להכרית מארץ זכרם. צעקו (=הצדיקים) וה' שמע, ומכל צרותם הצילם. קרוב ה' לנשברי לב, ואת דכאי רוח (=נמוכי הרוח) יושיע. רבות רעות צדיק, ומכלם יצילנו ה'. שמר כל עצמותי, אחת מהנה לא נשברה. תמותת (=תוביל אל המוות) רשע – רעה, ונשאי צדיק יאשמו (=ייענשו).

אם כן, מזמור זה עוסק בצדיק ובירא ה', בדרך המובילה את הטוב, ובהדגשה כי הרשעים מובלים אל המוות, ואילו הצדיקים יחיו חיים טובים. דוד מדגיש שזה לא סיפור פרטי, אלא הנהגת ה' בעולם. מהו הקשר למה שהיה אצל מלך גת?

נתבונן עוד מעט בכתובת המזמור – בשנותו את טעמו. מדוע מתואר ה'שיגעון' בלשון שינוי הטעם? וכיצד מלך פלשתים איננו מכיר את דוד שהכה את גלית הפלשתי לפני זמן לא רב?

נראה, שבריחת דוד משאול אל אכיש מלך גת הייתה ניסיון לערוק ממלכות ישראל ולהצטרף אל הפלשתים. במובן מסוים, דוד הרגיש שמלך ישראל רודף אחריו ומבקש להורגו, אז הוא צריך לחצות את הקוים ולהצטרף אל האויבים של שאול המלך, וייתכן שהוא קיווה, שאם אכן הפלשתים ינצחו את שאול המלך, הם יתנו לו להיות המלך על היהודים תחת חסותם, ובכך הוא יממש את תפקידו כמלך. לפיכך, מראש בא דוד אל אכיש מלך גת בדמותו שלו, ולא כמי שבורח ומתחבא. הוא מגיע לאחר שהיה אצל אחימלך בן אחיטוב, הכהן הגדול, שהציע לו לקחת את חרב גלית הפלשתי, והוא אומר עליה: "אין כמותה, תגנה לי". נראה, כי הרעיון לחציית הקוים קשור לחרב זו, וכאילו הסמל של הניצחון על הפלשתים יחזור מעתה אליהם. לא לחינם, מסדרי הפרשיות בנ"ך קשרו את משפטו של דוד על חרב גלית לבואו של דוד אל אכיש מלך גת, וסידרו רוח של פרשיה בין פסוק זה לסיפורו של דוד אצל אחימלך.

ואולם, עבדי אכיש פונים אליו ואומרים: "הלוא זה דוד מלך הארץ. הלוא לזה יענו במחלות לאמר: 'הכה שאול באלפו ודוד ברכבתו'", ואם כן – אינך יכול לצרף אותו לכוחותיך. כאשר דוד שומע את דברי עבדי אכיש נאמר וישם דוד את הדברים האלה בלבו, וירא מאד מפני אכיש מלך גת. יראה זו גרמה לדוד לקיים בעצמו: וישנו את טעמו בעיניהם, ויתהלל בידם. מהו שינוי הטעם? ייתכן שבמזמור שלנו ישנו פתח להבנת השינוי, שכן נאמר: טעמו וראו כי טוב ה', אשרי הגבר יחסה בו. יראו את ה' קדשיו, כי אין מחסור ליראיו. עד כאן

היה הטעם כזה שמוביל להצטרפות אל הפלשתים, אך הוא שינה את טעמו בעיניהם לטעום ולראות בטוב ה', הוא החל להתהלל, כפי שהוא אומר בפתח המזמור שלנו: אברכה את ה' בכל עת, תמיד תהלתו בפי. בה' תתהלל נפשי. כאשר הוא שינה את טעמו, היה די בכך שניתו על דלתות השער, ויורד רירו אל זקנו כדי שאכיש מלך גת לא ירצה לפגוע בו

לאחר שדוד 'גורש' מפלשתים, הוא נמלט אל מערת עדלם, וישמעו אחיו וכל בית אביו וירדו אליו שמה. ויתקבצו אליו כל איש מצוק, וכל איש אשר לו נשא, וכל איש מר נפש, ויהי עליהם לשר, ויהיו עמו כארבע מאות איש. ואז בא אליו גד הנביא ואמר: "לא תשב במצודה, לך ובאת לך ארץ יהודה", ולאורך כמה פרקים מסופר על נדודיו בארץ יהודה (שמו"א כב-כז). כאשר שאול המשיך לרדוף אחריו הוא אמר בלבו (כו, א-ד): "עתה אספה יום אחד ביד שאול, אין לי טוב כי המלט אמלט אל ארץ פלשתים, ונאש ממני שאול לבקשני עוד בכל גבול ישראל, ונמלטתי מידו". ויקם דוד, ויעבר הוא ויש מאות איש אשר עמו, אל אכיש בן מעוך מלך גת. ואכן, ויצד לשאול כי ברח דוד גת, ולא יסף עוד לבקשו.

בסיבוב השני של דוד אצל אכיש הוא לא הופיע כ'משוגע', והפעם הוא מבקש: "אם נא מצאתי חן בעיניך, יתנו לי מקום באחת ערי השדה ואשבה שם, ולמה ישב עבדך בעיר הממלכה עמה". ויתן לו אכיש ביום ההוא את צקלג, לכן היתה צקלג למלכי יהודה עד היום הזה. ויהי מספר הימים אשר ישב דוד בשדה פלשתים: ימים וארבעה חודשים. בזמן ארוך זה, הוא ואנשיו פשטו אל הגשורי והגורי והעמלקי, ויאמן אכיש בדוד לאמר: "הבאש הבאיש בעמו בישראל ויהי לי לעבד עולם. וכאשר פלשתים נלחמו בישראל, ויאמר אכיש אל דוד: "ידע תדע כי אתי תצא במחנה אתה ואנשיך". ויאמר דוד אל אכיש: "לכן אתה תדע את אשר יעשה עבדך", ויאמר אכיש אל דוד: "לכן שמר לראשי אשימה כל הימים"

להאזנה לשיעור על פרק ל"ד:

peneyhamenora.com/tehilim/34

או חפשו באפליקציות הפורקאסטים

"שיעורים בספר תהילים"

גם כאן, שרי פלשתים הזכירו לאכיש את עברו של דוד: ודוד ואנשיו עברים באחרנה עם אכיש. ויאמרו שרי פלשתים: "מה העברים האלה?", ויאמר אכיש אל שרי פלשתים: "הלוא זה דוד עבד שאול מלך ישראל, אשר היה אתי זה ימים או זה שנים, ולא מצאתי בו מאומה מיום נפלו עד היום הזה". ויקצפו עליו שרי פלשתים, ויאמרו לו שרי פלשתים: "השב את האיש וישב אל מקומו אשר הפקדתו שם ולא ירד עמנו במלחמה, ולא יהיה לנו לשטן במלחמה. ובמה יתרצה זה אל אדניו, הלוא בראשי האנשים ההם. הלוא זה דוד אשר יענו לו במחלות לאמר: הכה שאול באלפיו ודוד ברכבתו".

מעתה, נראה שניתן לפרש את שינוי טעמו של דוד בסיבוב הראשון לא רק כהצגה של שיגעון, אלא כשינוי פנימי שחל אצל דוד, שינוי הרמוז במילים שבכתובת המזמור שלנו: בשנותו את טעמו לפני אבימלך ויגרשהו וילך. "אבימלך" לפי פירוש רש"י הוא שם כללי למלך פלשתים, וכך, על אף שדוד שינה את טעמו בפני אכיש מלך גת נאמר במזמור שלנו שהיה זה לפני אבימלך. ואולם, לאורך מאות שנים שנזכרו הפלשתים לא מופיע השם "אבימלך" כשם של מלכם, אלא רק בימי אברהם ויצחק – מלך גרר. נעיר עוד, שאכיש מלך גת לא גרש את דוד, והוא רק אמר לעבדיו לא להביא אותו אל ביתו. לעומת זאת, אצל אבימלך בימי יצחק מצינו שהוא גירש את יצחק ואמר לו (בראשית כו, טז): לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד. אם כן, נראה שדוד אמר את המזמור שלנו מתוך השראה של גירוש יצחק על ידי אבימלך, וכאילו הזכירו לו עבדי אכיש מלך גת שהוא "מלך הארץ", ולא ייתכן שהוא ירד אל הפלשתים.

הפעם היחידה שדוד משתמש בלשון גירוש היתה באמירתו לשאול המלך (שמו"א כו, ט): ועתה ישמע נא אדני המלך את דברי עבדו... ואם בני האדם, ארורים הם לפני ה', כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה', לאמר: לך עבד אלהים אחרים. ומכאן דרש רבי עקיבא (אבר"ג פכ"ז): "וכי תעלה

על דעתך שדוד המלך עובד עבודת

כוכבים היה? אלא כך אמר דוד:

כל המניה ארץ ישראל ויוצא חוץ

לארץ, מעלה עליו הכתוב כאילו

עובד עבודת כוכבים". אבימלך

מגרש את דוד מחוץ לארץ בחזרה

לארץ ישראל, ולפיכך שמח דוד

ומתהלל בה', וכל המזמור שלנו

הוא תהילת ה' ודרך הצדיקים.

לתגובות ולהצטרפות

לרשימת התפוצה:

weingort@gmail.com

